

บทที่ 3

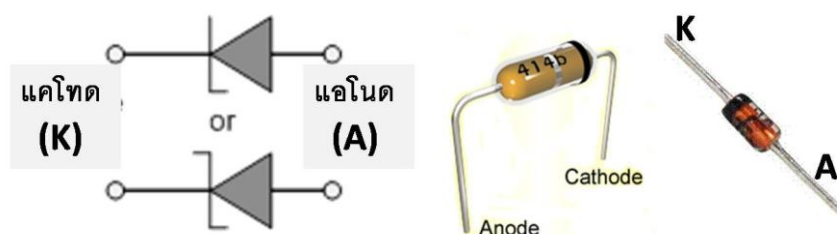
ซีเนอร์ไดโอด

วัตถุประสงค์

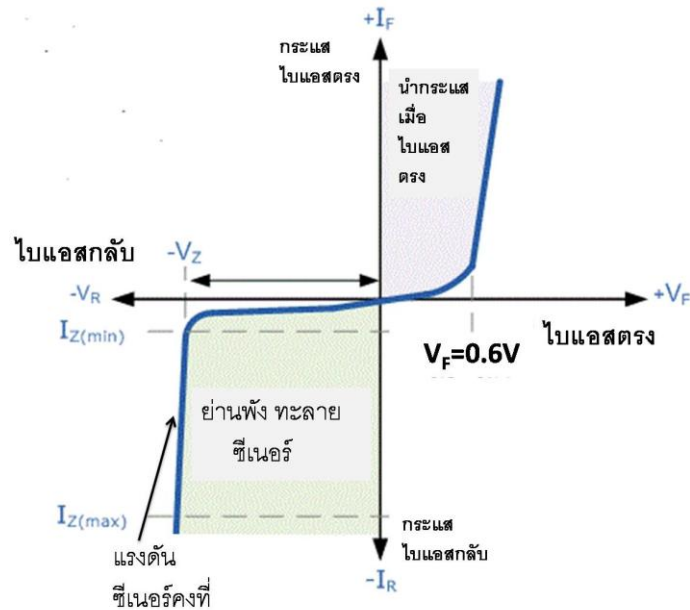
1. บอกลักษณะ และคุณสมบัติของซีเนอร์ไดโอดได้
2. อธิบายกราฟคุณลักษณะทางกระแส และแรงดันของซีเนอร์ไดโอดได้
3. อ่านข้อมูลพื้นฐานจาก คาต้าชีท ของซีเนอร์ไดโอดได้
4. บอกการนำซีเนอร์ไดโอดไปใช้งานได้

3.1 ซีเนอร์ไดโอด

ซีเนอร์ไดโอด เป็นไดโอดชนิดพิเศษที่สร้างให้มีการทำงานแตกต่างจากไดโอดเรียงกระแสทั่วไป กล่าวคือ เมื่อให้ไบแอสตรงกับซีเนอร์ไดโอดจะมีความทำงานที่เหมือนกับไดโอดทั่วไป คือ นำกระแสได้และมีแรงดันตกคร่อมซีเนอร์ไดโอดขณะๆ ได้รับไบแอสตรงเท่ากับ 0.6V และเมื่อซีเนอร์ไดโอดได้รับไบแอสกลับถึงค่าแรงดันที่กำหนดไว้ (กำหนดค่าแรงดันขึ้นในกระบวนการสร้างซีเนอร์ไดโอด เช่น 2.2V 5.1 V 6 V 10 V 12 V ฯลฯ) ซีเนอร์ไดโอดจะนำกระแสได้และจะเกิดแรงดันตกคร่อมตัวมันคงที่ เท่ากับค่าแรงดันที่กำหนดจากบริษัทผู้ผลิต สัญลักษณ์และกราฟลักษณะสมบัติของซีเนอร์ไดโอดดังรูป 3-1 (ก) และ (ข)

รูปที่ 3-1(ก) แสดงสัญลักษณ์ของซีเนอร์ไดโอด

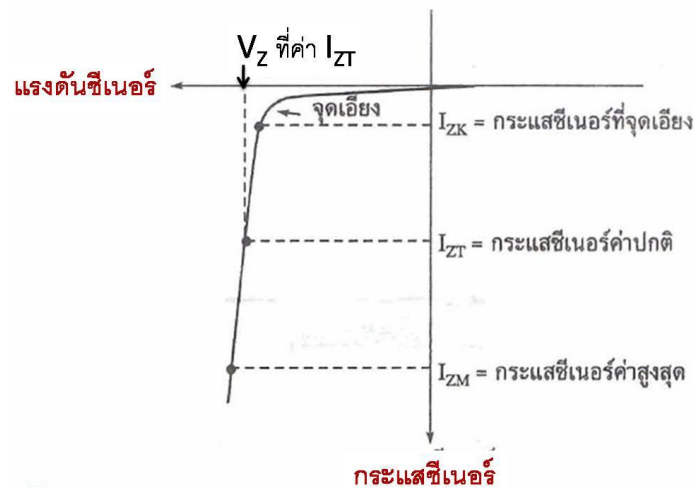
รูปที่ 3-1 (ข) กราฟลักษณะสมบัติทางกระแสและ แรงดันของซีเนอร์ไดโอด

3-2 คุณสมบัติของซีเนอร์ไดโอด

การพังทลายของซีเนอร์ (Zener Breakdown) การพังทลายของไดโอดแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ การพังทลายแบบอะวาแลนซ์ หมายความว่า เมื่อไดโอดได้รับไบแอสกลับที่แรงดันสูงมากๆจะทำให้มีกระแสไหลย้อนกลับผ่านไดโอดจำนวนมาก ทำให้รอยต่อของไดโอดทะลุและใช้งานไม่ได้ อีก การพังทลายอีกแบบหนึ่ง คือ การพังทลายแบบซีเนอร์ เป็นการพังทลายที่เกิดขึ้นกับแรงดันไบแอสกลับค่าต่ำ ๆ ซึ่งกำหนดได้จากการโดปสารกึ่งตัวนำที่ใช้สร้างเป็นซีเนอร์ไดโอด การพังทลายแบบซีเนอร์นี้จะมีกระแสไหลผ่านซีเนอร์ไดโอดจำนวนหนึ่ง ซึ่งต้องรักษาไม่ให้เกิดค่าพิกัดสูงสุด และจะทำให้เกิดสถานะที่แรงดันตกคร่อมซีเนอร์ไดโอดมีค่าคงที่เรียกว่า แรงดันซีเนอร์ คุณสมบัติข้อนี้สามารถนำซีเนอร์ไดโอดไปสร้างเป็นวงจรควบคุมแรงดันไฟตรงจากแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรงให้มีค่าแรงดันคงที่ได้ ซีเนอร์ไดโอดที่มีชื่ออยู่ในทั่วไป มีขนาดแรงดันซีเนอร์ตั้งแต่ 1.8 V ถึง 200 V

คุณสมบัติของการพังทลาย (Breakdown Characteristics) เมื่อพิจารณาจากกราฟลักษณะสมบัติโดยเฉพาะการพังทลายของซีเนอร์ไดโอดเมื่อได้รับไบแอสกลับ ดังรูป 3-1 (ข) เมื่อเพิ่มแรงดันไบแอสกลับจนถึงค่าแรงดันซีเนอร์ (V_Z) จะเกิดกระแสไหลผ่านซีเนอร์ไดโอดมากขึ้น ที่จุดเอียงของกราฟ จะมีกระแสไหลผ่านซีเนอร์ไดโอดเท่ากับ I_{ZK} และถ้าซีเนอร์

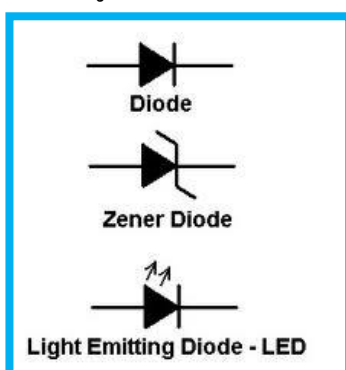
ไดโอดได้รับแรงดันสูงขึ้นอีกกระแสจะเพิ่มขึ้น แต่แรงดันซีเนอร์จะคงที่ แต่ถ้าเพิ่มกระแสเกินกว่าค่ากระแสซีเนอร์สูงสุด (I_{ZM}) แรงดันซีเนอร์ จะไม่คงที่

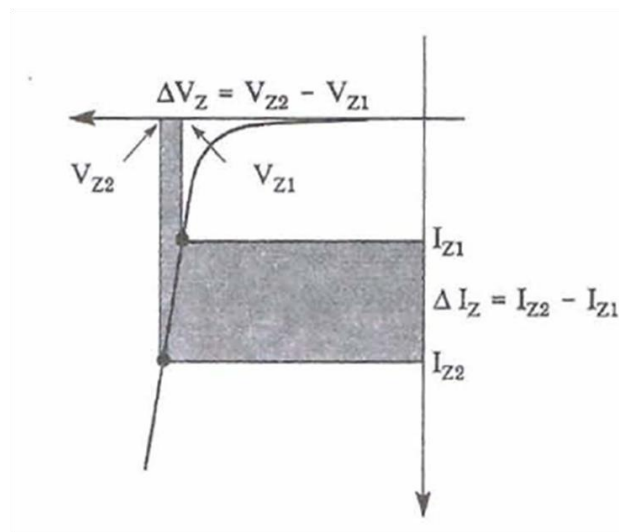
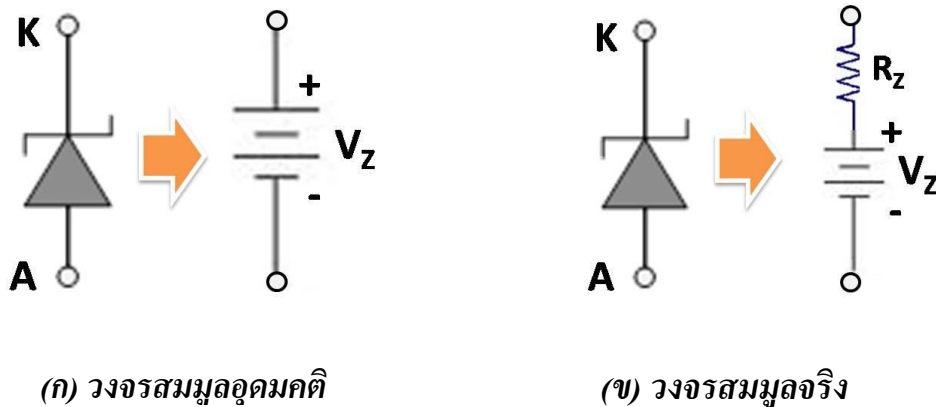
รูป 3-2 กราฟคุณสมบัติของกระแสและแรงดันของซีเนอร์ไดโอดเมื่อได้รับไบแอสกลับ

ดังนั้นการนำซีเนอร์ไดโอดไปใช้ในการควบคุมให้แรงดันไฟฟ้ากระแสตรงให้คงที่ โดยใช้ค่าแรงดัน ซีเนอร์นั้น จึงต้องออกแบบวงจรควบคุมให้มีกระแสผ่านซีเนอร์ไดโอดช่วงระหว่างค่ากระแส I_{ZK} ถึงค่า I_{ZM} สำหรับกระแส I_{ZT} หมายถึง ค่ากระแสทดสอบค่าแรงดันซีเนอร์ ซึ่งเป็นค่ากระแสที่พิกัดของแรงดันซีเนอร์ตามค่าที่ผู้ผลิตกำหนด

วงจรสมมูลของซีเนอร์ไดโอด เนื่องจากซีเนอร์ไดโอดมีคุณสมบัติจ่ายแรงดันคงที่เมื่อได้รับไบแอสกลับ ดังนั้นในทางอุดมคติ ซีเนอร์ไดโอดจึงมีวงจรเทียบเท่า หรือวงจรสมมูลเป็นแบตเตอรี่ ที่มีขนาดแรงดันไฟตรงเท่ากับ V_Z โดยมีขั้วบวกของ V_Z อยู่ที่ขั้วแคโทด และขั้วลบของ V_Z อยู่ที่แอโนด ดังรูป 3-3 (ก) แต่ในทางปฏิบัติจะมีค่าความต้านทานภายในรอยต่อของซีเนอร์ไดโอดอยู่ด้วย (R_Z) ดังนั้นวงจรสมมูลของซีเนอร์ไดโอดในทางปฏิบัติจึงเป็นดังรูป 3-3 (ข) ซึ่งค่าความต้านทานของซีเนอร์ไดโอด (R_Z) นี้มีค่าเท่ากับสมการ

$$R_Z = \frac{\Delta V_Z}{\Delta I_Z}$$

(ค) การหาค่าความต้านทานซีเนอร์

รูป 3-3 วงจรสมมูลของซีเนอร์ไดโอดและการหาค่าความต้านทานภายในของซีเนอร์ไดโอด

ตัวอย่าง 3-1 จากรูปที่ 3-3 (ค) ถ้าค่าแรงดัน $\Delta V_Z = 60 \text{ mV}$ และค่ากระแส $\Delta I_Z = 3 \text{ mA}$

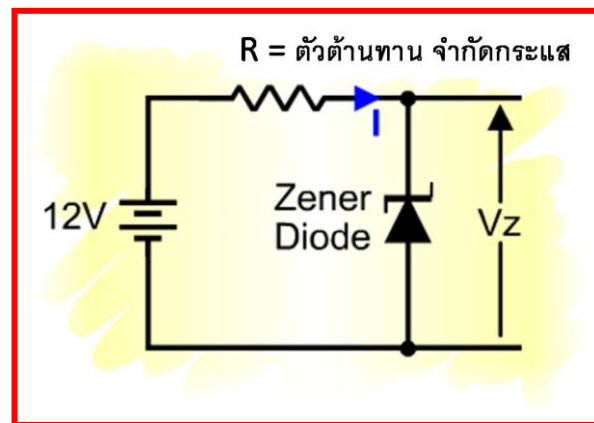
จงคำนวณหาค่าความต้านทานของซีเนอร์ไดโอด (R_Z)

วิธีทำ จากสมการ

$$R_Z = \frac{\Delta V_Z}{\Delta I_Z} = \frac{60 \text{ mV}}{3 \text{ mA}} = 20 \Omega$$

ตอบ ความต้านทานของซีเนอร์ไดโอด (R_Z) คือ 20Ω

ตัวอย่าง 3-2 จงคำนวณค่าของตัวต้านทาน (R) ที่ต่ออนุกรมกับซีเนอร์ไดโอด 6.2 V พิกัดกำลังไฟฟ้า 500 mW และต่อกับแบตเตอรี่ 12 V

วิธีทำ (1) กระแสซีเนอร์สูงสุด (I_{ZM}) คือ

$$I_{ZM} = \frac{P}{E} = \frac{500mW}{6.2V}$$

$$\therefore I_{ZM} = 80.6 \text{ mA}$$

(2) แรงดันตกคร่อม R คือ

$$V_R = 12 \text{ V} - 6.2 \text{ V} = 5.8 \text{ V}$$

(3) เพื่อให้กระแสถูกจำกัดที่ 80.6 mA ดังนั้น ค่า R สูงสุดที่ควรจะเป็น คือ

$$R = \frac{E}{I} = \frac{5.8V}{80.0mA}$$

$$\therefore R = 72.0 \Omega$$

3-3 ค่าตัวชี้ของซีเนอร์ไดโอด

การอ่านค่าคุณสมบัติที่สำคัญของซีเนอร์ไดโอดจากค่าตัวชี้ นั้น ควรพิจารณาประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. แรงดันซีเนอร์ (V_{ZT}) หรือ V_{Znom}
2. กระแสซีเนอร์สูงสุด (I_{ZM})
3. กำลังไฟสูงสุด (P_{ZM}) ($I_{Zm} \times V_Z$)
4. กระแสซีเนอร์ (I_{ZT})

1N 4728 ... 1N 4764

SILICON PLANAR POWER ZENER DIODES

Type	Zener Voltage range ⁽³⁾		Maximum Zener Impedance ⁽¹⁾			Reverse leakage current		Surge current	Maximum regulator current ⁽²⁾
	V _{Znom}	I _{ZT}	r _{ZT}	r _{ZK} at I _{ZK}		I _R at V _R		at T _A = 25 °C I _R mA	I _{ZM} mA
				Ω	Ω	mA	μA		
1N4728	3.3	76	10	400	1.0	150	1	1375	275
1N4729	3.6	69	10	400	1.0	100	1	1260	252
1N4730	3.9	64	9	400	1.0	100	1	1190	234
1N4731	4.3	58	9	400	1.0	50	1	1070	217
1N4732	4.7	53	8	500	1.0	10	1	970	193
1N4733	5.1	49	7	550	1.0	10	1	890	178
1N4734	5.6	45	5	600	1.0	10	2	810	162
1N4735	6.2	41	2	700	1.0	10	3	730	146
1N4736	6.8	37	3.5	700	1.0	10	4	660	133
1N4737	7.5	34	4.0	700	0.5	10	5	605	121
1N4738	8.2	31	4.5	700	0.5	10	6	550	110
1N4739	9.1	28	5.0	700	0.5	10	7	500	100
1N4740	10	25	7	700	0.25	10	7.6	454	91

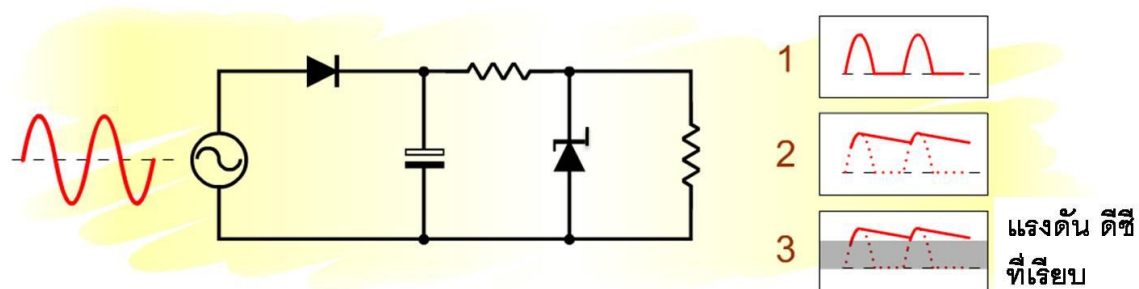
รูป 3-4 ค่าตัวชี้ของ ซีเนอร์ไดโอดเบอร์ 1N4728...1N4740

จากค่าตัวชี้ของซีเนอร์ไดโอด เบอร์ 1N4737 จะอ่านค่าคุณสมบัติที่สำคัญได้ ดังนี้ คือ

- (1) แรงดันซีเนอร์ (V_{Znom}) = 7.5 V
- (2) กระแสซีเนอร์ (I_{ZT}) = 34 mA
- (3) กระแสซีเนอร์สูงสุด (I_{ZM}) = 121 mA
- (4) กำลังไฟสูงสุด (P_{ZM}) = 121 mA x 7.5V = 907.5 mA

3-4 การนำไปใช้งาน

ซีเนอร์ไดโอด สามารถคุมค่าแรงดันให้คงที่ได้ เพราะคุณสมบัติของ V_Z ที่มีค่าคงที่ เมื่อได้รับไบแอสกลับนั่นเอง ดังนั้นซีเนอร์ไดโอดจึงนำไปใช้ในการต่อขนานกับเอาต์พุตของแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรง เพื่อควบคุมค่าแรงดันเอาต์พุตให้คงที่ การต่อซีเนอร์ไดโอดเพื่อควบคุมแรงดันไฟฟ้าให้กับแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรงง่าย ๆ ทำได้ดังรูปที่ 3-5

รูปที่ 3-5 วงจรแหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรงอย่างง่าย

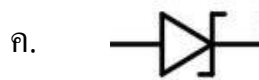
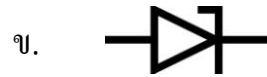
จากรูป 3-5 (1) คือ เอาต์พุตของวงจรเรียงกระแสแบบครึ่งคลื่น ซึ่งเป็นคลื่นไซน์ครึ่งไซ้ที่เกิดที่ไม่ราบเรียบ จุดที่ (2) คือ รูปคลื่นของวงจรเรียงกระแสแบบครึ่งคลื่น ที่มีตัวกรองแรงดัน (C) ทำให้แรงดันเอาต์พุตเรียบกว่า จุดที่ (1) แต่จุดที่ (3) คือ แรงดัน คีซี เอาต์พุตที่เรียบขึ้นอีก เพราะใช้ซีเนอร์ไดโอดต่อขนานกับโหลด

แบบฝึกหัด เรื่อง ซีเนอร์ไดโอด

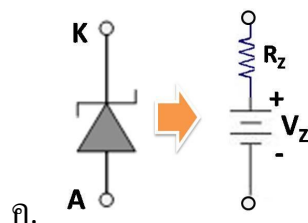
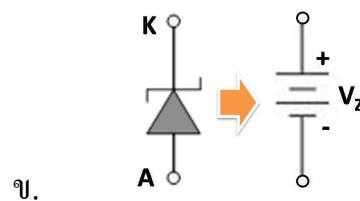
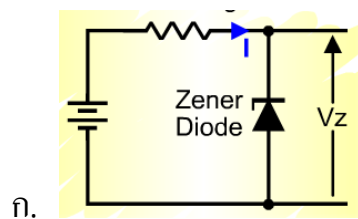
จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว

1. สัญลักษณ์ของซีเนอร์ไดโอดคือข้อใด

ง. ถูกทุกข้อ

2. วงจรสมมูลของซีเนอร์ไดโอดคือข้อใด

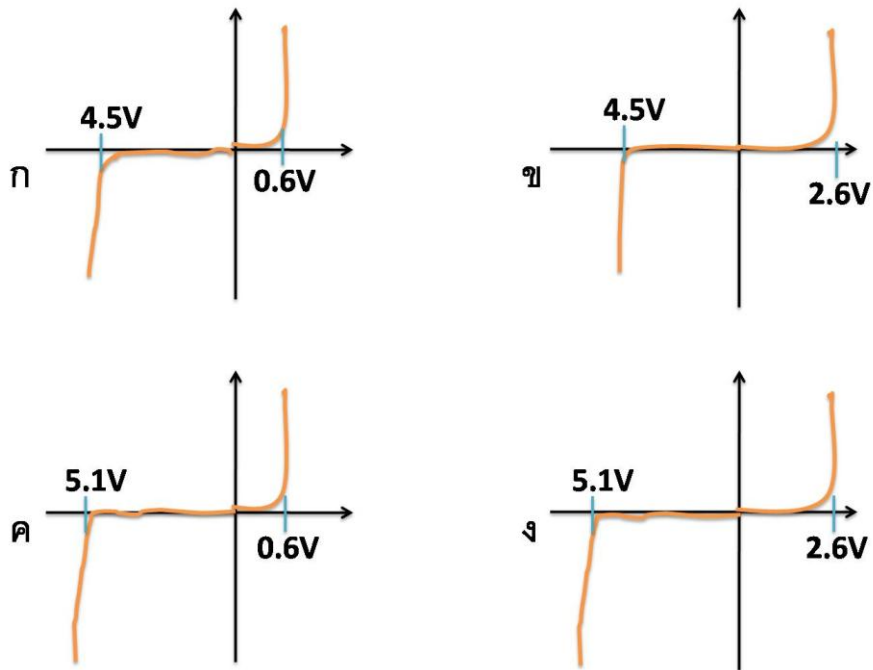
ง. ข้อ ข และ ค ถูกต้อง

3. ซีเนอร์ไดโอดมีแรงดันซีเนอร์ในช่วงการทำงานในข้อใด

- ก. นำกระแสเมื่อได้รับไบแอสตรง
- ข. ไม่นำกระแส เมื่อได้รับไบแอสตรง
- ค. นำกระแสในย่านพังทะลายซีเนอร์
- ง. ไม่นำกระแสในย่านไบแอสกลับ

4. ข้อใดคือกราฟคุณสมบัติของซีเนอร์ไดโอด ขนาด 5.1V

5. “เมื่อไดโอดได้รับไบแอสกลับที่แรงดันสูงมาก จนกระทั่งมีกระแสไหลย้อนกลับได้ และรอยต่อของไดโอดทะลุ” ข้อความนี้กล่าวถึงข้อใด

- ก. การพังทลายแบบซีเนอร์
- ข. การพังทะลายแบบไบอัสกลับ
- ค. การพังทะลายแบบอะวาลานซ์
- ง. การพังทลายแบบวาลานซ์

6. กระแสซีเนอร์ไดโอดในข้อใดที่มีค่าต่ำที่สุด

- ก. I_{ZT}
- ข. I_{ZM}
- ค. I_{ZN}
- ง. I_{ZK}

9. จากค่าตัวชี้ของซีเนอร์ไดโอดเบอร์ 1N4728 ค่า V_{ZT} มีค่าเท่าใด

- ก. 4.3V   ข. 3.9V   ค. 3.6V   ง. 3.3V

10. จากค่าตัวชี้ของซีเนอร์ไดโอดเบอร์ 1N4730 ค่า I_{ZM} มีค่าเท่าใด

- ก. 1190mA   ข. 234 mA   ค. 217mA   ง. 135mA

11. จากค่าตัวชี้ของซีเนอร์ไดโอดเบอร์ 1N4740 ค่า I_{ZT} มีค่าเท่าใด

- ก. 25mA   ข. 28 mA   ค. 21mA   ง. 34mA

12. จากวงจรต่อไปนี้ รูปคลื่น V_o คือข้อใด

